

Oprukkend MOS

in de provincies

Antwerpen

*MOS groeit:
nieuwe MOS-scholen*

BASISONDERWIJS

Gemeenteschool De Schakel, Sint-Lenaarts; VB Huveneersbasisschool, Bornem; VB Huveneersbasisschool, Bornem; Sint-Lutgardis, Mortsel; Gesub. Gemeentelijke Basisschool, Massenhoven (2v); Zonnekind, Kalmthout; Basisschool Dr. Jozef Weyns, Beerzel; R. Steinerschool Kempen vzw, Lier; Gesub. Gemeentelijke Basisschool, Gierle (2v); Basisschool Zwaneven, Oud-Turnhout; Basisschool Delta, Oud-Turnhout; Sted. Basisschool De Mozaïek, Deurne; Vrije Basisschool Bergom, Herselt; Vrije Basisschool Varenwinkel, Herselt; De spreeuwen, Mechelen; De Springplank, Westerlo; GIBO Mariaburg, Brasschaat; De Wingerd, Terhagen; 't Venneke, Willebroek; BSGO 't Venneke, Willebroek; BuBaO Sint-Jozef Luchtbal, Antwerpen-Luchtbal; BSGO Klim-Op, Zoersel

SECUNDAIR ONDERWIJS

Spectrumschool Campus Borgerhout, Peperstraatje Geel, SIBSO Begijnenvest, Antwerpen; Koninklijk Atheneum Boom, Middelbare Rudolf Steinerschool Lier, Lucerna College Antwerpen.

Naftofni

Naftofni is de titel van de nieuwe expo in het PIME in Lier. In die interactieve tentoonstelling

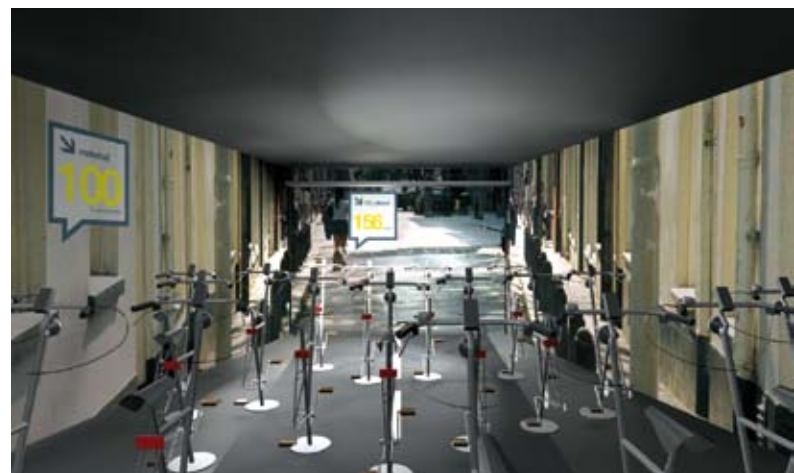
verkennen jongeren het thema duurzame mobiliteit. Ze ervaren effecten van mobiliteit, onderzoeken hun eigen verkeersgedrag, nemen standpunten in over mobiliteit en zoeken oplossingen voor verkeers (on)leefbaarheid. Zo ontdekken ze dat bewuste keuzes hun ecologische voetafdruk verkleinen. Thema's: voor- en nadelen van verschillende vervoerswijzen, verkeersveiligheid, verkeersleefbaarheid, milieueffecten van het verkeer, verborgen kilometers

en ecologische voetafdruk. Groeps- en zelfstandig werk en binnen- en buitenactiviteiten maken van een bezoek aan Naftofni een gevarieerde en leuke ervaring.

Naftofni richt zich tot alle klasgroepen van het secundair onderwijs en loopt tot december 2010.

Een bezoek aan de expo duurt een halve dag en kost 3 euro. Je kunt de expo ook combineren met andere activiteiten tot een dagprogramma (kostprijs: 5 euro, drankje middagpauze inbegrepen).

Wil je meer inlichtingen of wens je te reserveren, neem dan contact met de educatieve medewerkers van het PIME.

Provinciaal Instituut voor Milieu Educatie, PIME vzw,
Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier, 015 31 95 11,
info@pime.provant.be, www.pime.be

PIME zoekt

Draag je de natuur en onze leefomgeving een warm hart toe? En wil je dat delen met anderen? Dan is een engagement bij het PIME misschien iets voor jou! Jaarlijks leren duizenden leerlingen er over natuur, milieu en

duurzame ontwikkeling. Hiervoor is het PIME op zoek naar extra begeleiders.

Taken: de begeleiding van diverse educatieve activiteiten, werken met (vooral) leerlingen uit het secundair onderwijs, rondleiden in de expo, onderzoeken van waterkwaliteit, begeleiden van educatieve spellen en excursies.

Wij verwachten: enthousiasme, interesse voor natuur, milieu en duurzame ontwikkeling, beschikbaarheid tijdens schooldagen, bereidheid tot bijscholing. Wij bieden: een vergoeding en een duidelijk statuut, afwisseling en uitdaging, een mooie locatie, opleiding en ondersteuning.

Wil je meer weten?

Contacteer het PIME (vraag naar Valerie)
Provinciaal Instituut voor Milieu Educatie vzw,
Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier, 015 31 95 11,
www.pime.be, info@pime.provant.be

sMOSpot

Creatief overleggen met de milieuwerggroep op school is niet altijd makkelijk. PIME organiseerde in november een vorming voor leerlingen, leerkrachten en andere leden van de MOS-werkgroep. Voor de vorming werkte de MOS-ploeg samen met Jan Van Dijk van Doedeskaden vzw voor de basisscholen en met de Vlaamse Scholierenkoepel voor de secundaire scholen.

Een verslag over de vorming voor het basisonderwijs.

21 scholen namen deel aan de vorming. In de voormiddag verwelkomden we 23 leerkrachten en ouders en 39 leerlingen, in de namiddag bestond de groep uit 12 leerkrachten en ouders en 24 leerlingen. Alleen maar stonden ze bij het binnenkomen te trappelen om er in te vliegen.

Na een ludieke kennismaking vertelt Jan Van Dijk een verhaal over juf Virginie en meester Korneel, de twee MOS-trekkers op de school.

Conclusie van het verhaal: als de MOS-trekkers

wegvallen, valt vaak ook de hele MOS-werking stil. Samen zoeken we een antwoord op de vraag 'Hoe kun je dat voorkomen?'.

Terwijl de kinderen in en rond het PIME op zoek gaan naar vergadertips, krijgen de volwassenen meer informatie over het verdere verloop van de vorming. Met de hele groep bepalen we of de gevonden tips wel of niet met vergaderen te maken hebben.

Als we de vergadertips overlopen hebben, toont Jan zijn sMOSpot: een ideeënbus om suggesties in te stoppen (je kunt er ook aan de buitenkant een vraag aan ophangen). Nadien krijgt iedereen de opdracht om in groep een eigen sMOSpot te ontwerpen op papier en te bespreken wat ze van het idee vinden. De groepjes ontwerpen verschillende modellen. Alle groepjes vinden de sMOSpot een goed idee en zijn al druk aan het plannen hoe ze dat op de eigen school zullen aanpakken.

Er volgen nog heel wat speelse activiteiten, o.a. een discussie en een toelichting over het doel van provocatieve stellingen. Elk groepje tekent zijn eigen rebus (een provocatieve stelling over een MOS-thema) en lost een andere rebus op.

De methodieken die we op die dag gebruikt hebben, zijn gebaseerd op de map 'Oprechte deelneming' over leerlingenparticipatie. Je kunt ze downloaden via www.kinderrechten.be.

Limburg

MOS groeit

In de vorige MOSterd stond een foutje wat betreft het aantal vestigingsplaatsen in Limburg.

Het vermelde getal (539) ging enkel over de vestigingsplaatsen in het basisonderwijs.

In totaal zijn er in Limburg 719 vestigingsplaatsen waarvan 574 MOS-school zijn. Dat is 80 % van de scholen.

De wereld rond

Op een originele wijze allerhande dingen over duurzame ontwikkeling ontdekken, dat is het opzet. Jongeren maken kennis met landen zoals Japan, Zuid-Afrika, India, VS, Brazilië en Israël en leren op een vaak ludieke manier van gedachten te wisselen over onderwerpen zoals duurzame vrede, biodiversiteit, waterschaarste, overbevolking en het broeikaseffect. Het project speelt zich af in het arboretum van Bokrijk. In kleine groepjes bezoeken de jongeren fictief een aantal landen waarover ze leuke opdrachten moeten oplossen. Elk land is verbonden aan een plant die zich in het arboretum bevindt. Op het einde van het project komen de jongeren terug samen om de bedachte woordspelingen of kwinkslagen te beoordelen.

Het project vergt een korte voorbereiding. De leerkracht krijgt een handleiding en cd-rom met interessant cijfermateriaal voor in de klas en concrete tips voor de voorbereiding en de naverwerking. De winnende groep krijgt een geschenk van de Wereldwinkel met als boodschap 'te delen met de klasgenoten'.

Doelgroep: 2de en 3de graad van het sec. ond.

Aantal deelnemers: 25 leerlingen per groep (en maximum 1 groep tegelijkertijd).

Duur: ongeveer 3 uur.

Wanneer: van april tot oktober.

Waar: Domein Bokrijk.

Prijs: € 50, inclusief projectbegeleiding, gebruik materiaal en geschenk.

Reservatie en inlichtingen:

Provinciaal Natuurcentrum Bokrijk tel. 011 26 54 53

Vergroening

Student Pascal Broux van de Katholieke Hogeschool Limburg (KHLim) zit volop in de MOS-sfeer. Voor zijn eindwerk verwezenlijkt hij - in samenwerking met

twee secundaire scholen: VIIO Nijverheid Tongeren en Buso St-Ferdinand Lummen - een vergroening van de schoolomgeving.

Binnen de schoolomgeving is er sprake van een milieueducatieve functie, o.a. door bij de verschillende onderdelen infoborden te voorzien. Dat is het praktische luik van het eindwerk.

Daarnaast creëren we een openluchtklas waarvan aanleg en ontwerp ook behoort tot het praktische luik. Het theoretische gedeelte van het eindwerk handelt over het ontstaan, de evolutie van en de redenen voor openluchtonderwijs.

Om uiteindelijk alle praktische zaken verwezenlijkt te krijgen, proberen we in het voorjaar (eerste helft van maart) een milieugerichte dag te houden. Op die dag komen kinderen van de partnerscholen de studenten mee helpen planten.

Pascal Broux, KHLim

Korstmossen, snuffelpalen van ons milieu

In samenwerking met Natuurpunt ontwikkelde het Provinciaal Natuurcentrum een nieuw project over korstmossen. Leerlingen onderzoeken op twee locaties in Bokrijk welke korstmossen er voorkomen op de schors van bomen en meten hierbij het microklimaat en enkele fysische parameters. Aan de hand van die resultaten en gegevens van vroegere inventarisaties trachten de leerlingen te achterhalen in hoeverre korstmossen goede indicatoren zijn voor luchtverontreiniging en klimaatopwarming.

Korstmossen inventariseren gebeurt met een speciaal voor dit project gemaakte determinatiekaart. De leerlingen gebruiken ook vier digitale toestellen (thermometer, hygrometer, lichtmeter en pH-meter) en een kleurenkaart over de ammoniakgevoeligheid van korstmossen.

De leerkracht bereidt het project in de klas best voor, want korstmossenonderzoek is echt wel wetenschappelijke materie. Er is een handleiding waarin duidelijk aangegeven wordt wat er als voorbereiding en als naverwerking aan bod kan komen in de klas.

Doelgroep: 2de en 3de graad van het sec. ond.

Aantal deelnemers: 25 leerlingen per groep (en maximum 1 groep tegelijkertijd).

Duur: ongeveer 3 uur.

Wanneer: van april tot oktober.

Waar: Domein Bokrijk.

Prijs: € 50, inclusief begeleiding, gebruik materialen, werkboekje voor alle leerlingen en leerkrachtenhandleiding.

Reservatie en inlichtingen:

Provinciaal Natuurcentrum Bokrijk tel. 011 26 54 53

Oost-Vlaanderen

MOS groeit

In de provincie Oost-Vlaanderen zijn er 1168 vestigingsplaatsen. Op 1 december 2007 hebben 739 daarvan, dat is 63 %, een milieubeleidsverklaring ondertekend:
40 nieuwe scholen in vergelijking met de vorige MOSTerd.

Zelf veldwerkmaterialen maken

Als MOS-school trek je allicht eens sneller met je leerlingen de natuur in voor een verkenning of een biotooponderzoekje. Wanneer je dan gepast veldwerkmateriaal mee hebt, krijgt de uitstap nog een extra dimensie. Door met je leerlingen zelf veldwerkmaterialen te maken, ben je niet alleen goedkoper af, maar werk je tegelijkertijd aan tal van eindtermen. En zeg nu zelf, welke leerling wil niet dolenthousiast aan de slag met zijn eigen vlindernet, insectenzuiger of regenmeter? Ook natuurouders steken zeker met veel plezier een handje toe.

De knutsel fiches van de Oost-Vlaamse NME-dienst beschrijven stap voor stap hoe je een aantal veldwerkmaterialen zelf kunt maken. Bovendien krijg je tips en voorbeeldjes van natuur- en milieuonderzoek op maat van de leerlingen.

Download de fiches rechtstreeks van de site:

<http://www.oost-vlaanderen.be/docs/nl/ib/3807knutselennatuuronderwijs.pdf>

Website Het Leen vernieuwd

Breng eens een virtueel bezoekje aan domein Het Leen. De website van Het Leen is namelijk grondig vernieuwd. De informatie is nu netjes opgedeeld in verschillende rubrieken.

Op de site vind je naast praktische informatie over het domein (openingsuren, ligging, bereikbaarheid en telefoonnummers) een overzicht van de mogelijkheden voor een bezoek op eigen houtje of een georganiseerde groepsuitstap met een educatief programma. Van veel educatieve programma's kun je de inhoud downloaden.

Beheer, beleid en historiek van het domein en van het arboretum komen ook aan bod. Je vindt de misstiekst en een overzicht van de belangrijkste mijlpalen uit de geschiedenis van het domein. Je kunt

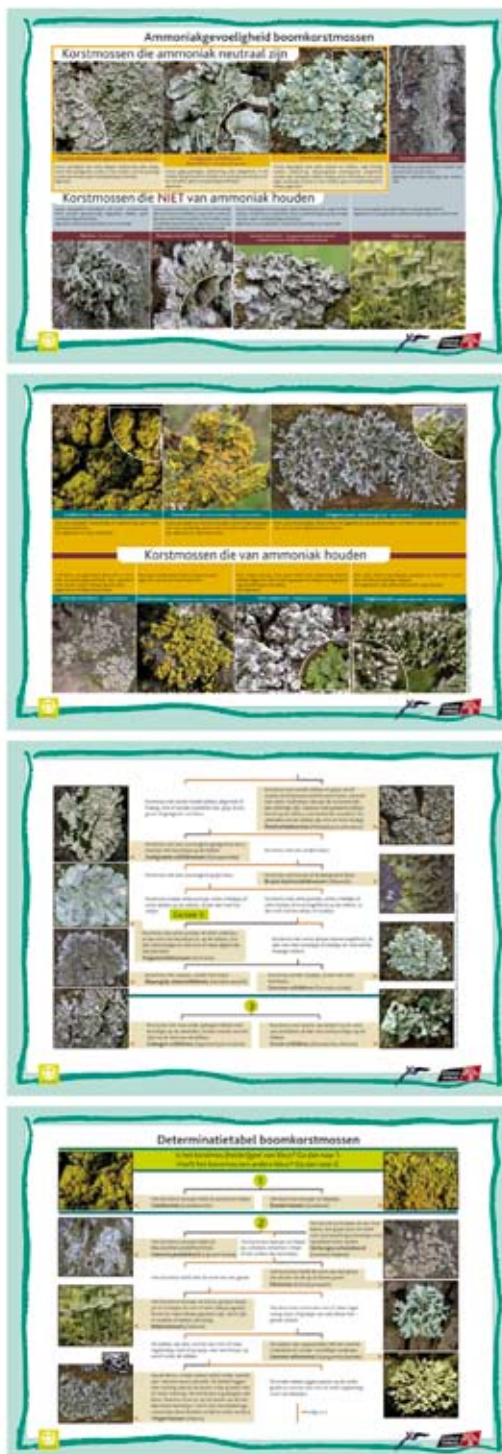

foto Marc Hermans

groot dooiermos Xanthoria

lezen hoe het arboretum gegroeid is uit een kleine verzameling inheemse bomen en struiken en wat de toekomstplannen zijn voor die aanzienlijke planten-collectie.

Surf even binnen via www.hetleen.be en als je zin hebt om het allemaal in het echt te komen bewonderen, je bent altijd welkom!

*Provinciedomein Het Leen,
Gentsesteenweg 80, 9900 Eeklo 09 376 74 74,
het.leen@oost-vlaanderen.be, www.hetleen.be*

KringDingOnderzoeksTeam

Kring(loop)winkels zijn een belangrijke schakel bij het voorkomen van afval. Hoe dat precies werkt, kom je te weten via KDOT, het KringDingOnderzoeksTeam. KDOT is een onderwijsprogramma voor de tweede graad van het basisonderwijs.

Movin'Grip werkte het uit in opdracht van de Oost-Vlaamse kringloopcentra met de steun van het provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Jongeren onderzoeken in de kring(loop)winkel de herkomst, de goede staat en zelfs de toekomst van gebruikte dingen. Het bezoek helpt hen een milieubewuste houding aan te nemen. Om het bezoek en onderzoek voor te bereiden is er de film "Werken voor het KringDingOnderzoeksTeam". Een handleiding vertelt je hoe je het bezoek kunt voorbereiden en begeleiden en hoe je de nawerking in de klas kunt organiseren.

Het programma sluit aan bij verschillende eindtermen uit het basisonderwijs.

Neem een kijkje op www.kdot.be en ga op onderzoek in de kring(loop)winkel.

Zwaluwen op school

De typerende levenswijze van de zwaluw is een uiterst dankbaar onderwerp om leerlingen te verbazen, enthousiasmeren en sensibiliseren. Je kunt niet elke vogel een wereldreiziger, metselaar en insectenbestrijder noemen! 'Zwaluwen op school' is een modulaair opgebouwd lessenspakket dat gedifferentieerd is naar de verschillende graden van het basisonderwijs. Afhankelijk van jouw voorkeur kies je voor de huis- of boerenzwaluw. Je selecteert vrij de lesbladen die je in de lessen verwerkt. Via de afzonderlijke thema's (Uiterlijke kenmerken – Insecteneter - Hoog of laag

– Nest - Het jaar van de zwaluw - Help de zwaluw) maak je uitgebreid kennis met de zwaluw van jouw keuze. Per thema bieden we een didactisch opgebouwde reeks toffe, leerrijke opdrachten en denkfeningen aan die naadloos aansluiten bij de eindtermen. De afzonderlijke lesbladen kun je downloaden via www.zwaluwenopschool.be. Op vraag krijg je een wachtwoord waarmee je ook de lerarenbladen kunt downloaden. Het volledige lessenspakket is gratis. Je vindt er voldoende materiaal voor de uitwerking van een volwaardige projectweek over zwaluwen.

ZWALUWGIDSEN

Je start bij voorkeur met een bezoek aan een zwaluwkolonie op het terrein. Zelf ervaren werkt immers enthousiasmerend, scheidt een band met het onderwerp en bevordert de verwerking van de leerstof. Binnen het werkgebied van Regionaal Landschap Schelde-Durme staat een team zwaluwgidsen klaar. Van zodra de zwaluw in het land is, begeleiden ze jouw klas bij het bezoek aan een kolonie zwaluwen in de onmiddellijke omgeving van de school. Voor de boerenzwaluw ga je 'op bezoek bij de boer', voor de huiszwaluw 'op huisbezoek'.

KUNSTNESTEN OP SCHOOL

Heel wat schoolgebouwen zijn uitermate geschikt als nestplaats voor de huiszwaluw. Joelende kinderen op de speelplaats schrikken de huiszwaluwen immers niet af. We plaatsen kunstnesten en geven logistieke ondersteuning aan scholen binnen het werkgebied van Regionaal Landschap Schelde-Durme, waar het relevant is. Om af te spreken komen we graag bij jullie op bezoek.

Meer informatie op www.zwaluwenopschool.be.

Regionaal Landschap Schelde-Durme, 09 267 84 28, info@rlsd.be, www.rlsd.be.

'Zwaluwen op school' is een samenwerking tussen het Regionaal Landschap Schelde-Durme, vzw Durme en de dienst NME van de Provincie Oost-Vlaanderen. Zwaluwbezoeken en kunstnesten zijn enkel mogelijk binnen het werkingsgebied van Regionaal Landschap Schelde-Durme (Oost-Vlaamse gemeenten Berlare, Dendermonde, Hamme, Laarne, Lokeren, Waasmunster, Wetteren, Wichelen en Zele).

Vlaams-Brabant

MOS in vliegende vaart

MOS raast in vliegende vaart verder doorheen Vlaams-Brabant. Al 90 % van de basisscholen en 72 % van de secundaire en hogescholen uit Vlaams-Brabant sprongen op de MOS-kar.

Ook het aantal scholen dat een logo aanvraagt, gaat in stijgende lijn! Dat getuigt van veel actieve inzet en dat kunnen we alleen maar toejuichen. En we zijn zeer benieuwd naar al de creatieve, originele, milieuvriendelijke, duurzame ... acties die onze planeet een beetje groener maken!

E.H.B.O.? Nee, E.H.B.E.!

Vorig jaar ontwikkelde de provincie Vlaams-Brabant het Zwoele Bibberproject. De provincie heeft dan 2500 minimum-maximumthermometers en ondersteunend materiaal gratis aan de 270 ingeschreven basisscholen bezorgd.

Het Vlaams-Brabantse MOS-team komt nu voor de dag met uitleenbare energiekoffers voor zowel het basis- als het secundair onderwijs.

De energiekoffer Eerste Hulp Bij Energievreters (E.H.B.E.) zit boordevol instrumenten om samen met leerlingen vanaf het vierde leerjaar lager onderwijs op een speelse manier te speuren naar o.a. sluipverbruik en hoge temperaturen in klas en school. De energiekoffer bewijst dat leren over energie en energie besparen op school ook leuk kan zijn. Met de E.H.B.E. ontpoppen de leerlingen zich gaandeweg tot echte energiedetectives. Tot in de kleinste hoeken van de school zoeken ze naar "energievreters", ellendige monsters die in de school met heel wat energie gaan lopen. Na de speurtocht krijgt elk lokaal van de speurders een quotering met werkpunten om de situatie te verbeteren. Een diploma beloont de energiedetectives voor het harde speurwerk. Dit schooljaar testen vijf pilootscholen de E.H.B.E. uit. Vanaf september 2008 staat de energiekoffer ter beschikking van alle Vlaams-Brabantse scholen. Elke Vlaams-Brabantse basisschool krijgt de kans om de E.H.B.E. gratis voor twee weken te ontlenen. Alle verdere informatie over de energiekoffer vind je in de nieuwe Vlaams-Brabantse NME-brochure die in de eerste helft van juni naar alle scholen wordt gestuurd.

Voor meer informatie: *Lien Loonbeek*, 016-26 72 37, lien.loonbeek@vlaamsbrabant.be en *Herwig Kevelaerts*, 016-26 72 57, herwig.kevelaerts@vlaamsbrabant.be

Energiekit

De energiekit bevat een handleiding en meetinstrumenten om met de leerlingen een energieaudit uit te voeren. De kit helpt een secundaire school bij de EnergieCheck Op School (ECOS) die beschreven is in het MOS-themapakket 'Energie op school'.

De kit kan door de milieuwerggroep of in de lessen gebruikt worden. Je kunt best samenwerken met collega's uit andere vakgroepen als je een energieaudit plant. De leerlingen kunnen de metingen uitvoeren tijdens de lessen wetenschappen. De verwerking van de gegevens gebeurt in de lessen wiskunde of informatica. In de taalvakken kunnen ze de communicatie van de resultaten verzorgen.

Aan de hand van energiechecks onderzoeken ze aspecten van het energiegebruik op school.

Er is een energiecheck voor:

- de verlichting: een school gebruikt gemiddeld 70% van de elektrische energie voor verlichting.
- het sluipverbruik: sommige toestellen gebruiken ook elektrische energie als je ze niet gebruikt. Kopieertoestellen, computers, elektrische boilers. Speur de sluipverbruikers op. Leerlingen kunnen de energiemeter mee naar huis nemen om daar het sluipverbruik aan te pakken.
- de ventilatie: voldoende frisse lucht en een aangename temperatuur maken het voor ieder een aangenamer in de klas.
- de centrale verwarming: een verwarming moet op het juiste moment en op de juiste plek voor de juiste temperatuur zorgen.

Meer informatie en reservatie bij:
philippe.moreau@vlaamsbrabant.be
016 26 72 36 en 0475 75 14 47

Groene Corridor

Al gehoord van een Regionaal Landschap en een Groene Corridor? De gemeente waar jouw school zich bevindt, maakt misschien wel deel uit van die Groene Corridor. Dat biedt je de mogelijkheid om in jouw buurt aan een natuur- en milieueducatieve activiteit deel te nemen.

Regionaal Landschap Groene Corridor vzw organiseert samen met de provincie Vlaams-Brabant NME-activiteiten. Net zoals in een provinciedomein, alleen komt de medewerker naar jou toe en gaat op zoek naar een aangename natuurlijke plek om een activiteit in te richten. Tijdens de lente kun je het spel 'Moord in de Poel' aanvragen. Je kunt het spelen bij een poel die zo dicht mogelijk bij de school ligt. Kinderen kunnen zo natuur in de nabijheid van de school leren kennen en bovendien is de verplaatsing korter.

Ligt je school in één van volgende gemeenten, dan kom je in aanmerking: Steenokkerzeel, Vilvoorde, Grimbergen, Zemst, Kapelle-op-den-Bos, Meise, Merchtem, Asse, Opwijk en Londerzeel. Kijk alvast eens in de NME-brochure van de provincie of surf

naar www.rlgc.be, onder natuureducatie.
 Voor meer informatie kun je contact opnemen met Marijke Smans op 02 253 43 04 of mailen naar educatie@rlgc.be.

Op pad met een koffer

Vlaams-Brabantse scholen kunnen koffers uitleen op verschillende locaties in de provincie. Natuuruitlenkoffers zijn eenvoudige koffers boordevol veldwerkmateriaal voor één klas. Ze bieden ideaal materiaal voor de verkenning van de eigen omgeving. Je kunt de koffers dan ook perfect gebruiken voor de inbedding van MOS-acties op klas- en omgevingsniveau.

Een overzicht:

Voor het lager onderwijs:

KOFFER:	GRAAD:	THEMA:
<i>EDUCATIEVE NATUURSPELEN:</i>		
paddenstoelentocht	1ste graad	paddenstoelen
de schatkist van Boris	2de graad	bomen
moord in de poel	3de graad	water- en natuurspel
levend ganzenbord	2de en 3de graad	natuurverkenningsspel
de ring van nevelingen	3de graad	peiling naar kennis over bos en natuur bij kinderen.
natuurbeheerspel	3de graad	biodiversiteit en natuurbeheer
<i>VELDWERKMATERIALEN:</i>		
bodemdieren	1ste graad	kriebelbeestjes leren kennen
muizenonderzoek	2de en 3de graad	de muis en zijn plaats in het ecosysteem
wateronderzoek	3de graad	proefjes bij/in poelen
humusproef	3de graad	bodem leren kennen
bosrugzakjes	1ste, 2de en 3de graad	materiaal om de natuur te ontdekken
leren van buiten	1ste, 2de en 3de graad	basismateriaal voor veldwerk: bomen, water en bodem
compostkoffer	1ste, 2de en 3de graad	het compostingsproces en compostdiertjes ontdekken
compost*kit	1ste, 2de en 3de graad	gebruikseigenschappen en voordelen van compost

Voor het secundair onderwijs:

KOFFER:	GRAAD:	THEMA:
<i>EDUCATIEVE NATUURSPELEN:</i>		
moord in de poel	1ste, 2de en 3de graad	water- en natuurspel
natuurbeheerspel	1ste graad	biodiversiteit en natuurbeheer
<i>VELDWERKMATERIALEN:</i>		
leren van buiten	1ste graad	basismateriaal voor veldwerk: bomen, water en bodem
wateronderzoek	1ste graad	proefjes bij/in poelen
humusproef	1ste graad	bodem leren kennen
energiekit	1ste, 2de en 3de graad	instrumenten voor een energieaudit op school

Voor meer informatie over de verschillende koffers, de uitleenpunten en de uitleenvoorwaarden kun je terecht op www.vlaamsbrabant.be/nme of in de brochure 'Natuur- en milieueducatief aanbod 2007-2008' die aanwezig is in elke school.

West-Vlaanderen

Met MOS alles goed

In West-Vlaanderen tekenden al 470 scholen uit het basisonderwijs en 189 scholen uit het secundair onderwijs de MOS-milieubeleidsverklaring, dat is ruim 62% van alle West-Vlaamse scholen (stand van zaken op 5/12/07).

92 basisscholen en 24 secundaire scholen hebben de intentie om voor het logo te gaan.

Het aantal kandidaturen ligt behoorlijk hoger dan vorig schooljaar. MOS – hetzelfde liedje met stip op nummer 1 – groeit nog steeds!

Het West-Vlaamse MOS-team stopt dit schooljaar energie in het briefen van steden en gemeenten over de "MOS-stand-van-zaken" bij hún scholen.

Zo speuren we naar "witte vlekken" op de landkaart (ze zijn schaars, gemeenten zonder MOS-school) en willen we vooral de "slappende MOS-scholen" - scholen met een milieubeleidsverklaring maar nog zonder logo - motiveren om toch de stap naar het eerste logo te zetten. Enkele gemeenten namen sindsdien al het initiatief om een MOS-info-moment te organiseren of hebben vergeten milieucharters of convenanten nieuw leven in te blazen.

Misschien kun je als school ook jouw gemeente overtuigen om actiever de scholen te ondersteunen?

gemeenten zonder mosschool

Nascholingen voor leerkrachten basisonderwijs

NATUUR OP SCHOOL

Voor wie niet bang is van zwarte kroontjes onder de vingernagels organiseert MOS West-Vlaanderen 3 nascholingen over "natuur op school". Met heel erg praktijkgerichte workshops brengen we leerkrachten, directie, ouders, personeel ... uit het basisonderwijs de basisknepen bij om de school daadwerkelijk te vergroenen. Hoe start en onderhoud je een compostvat of -bak op school? Kan ik een natuurleerpad aanleggen in onze kleine schooltuin en hoe begin ik eraan? Hoe bouw ik een insectenhotel of waar hang ik nestkastjes? Wat zijn "levende bouwsels"? Wat zijn de vereisten voor een moes- en kruidentuintje of hoe houd ik planten in de klas?

Data: 4 maart (Bezoekerscentrum Palingbeek -Ieper), 12 maart (Kust, locatie nog te bepalen) en 10 april (Bezoekerscentrum Bulskampveld). Deelname is gratis. Het concrete programma en praktische regeling nog onder voorbehoud. Voor meer informatie kun je alvast terecht op www.west-vlaanderen.be/mos (basisonderwijs > vormingsagenda), 050 40 32 66, mos@west-vlaanderen.be

VERKEN JE OMGEVING

... met de landschapskoffer voor leerkrachten uit alle graden van het lager onderwijs.

Woe 5/03 13u45 tot 16u.

Regio Beernem-Wingene-Ruiselede.

Do 6/03 - 16u45 tot 19u. Regio Tielt – Dentergem.

Di 11/03 - 16u45 tot 19u.

Regio Meulebeke-Ingelmunster-Oostrozebeke

Do 13/03 - 16u45 tot 19u.

Regio Lendelede – Ledegem

Di 18/03 - 16u45 tot 19u.

Regio Gistel – Oudenburg – Ichtegem

Informatie: Geert Verbeure, 050 40 32 82,

geert.verbeure@west-vlaanderen.be

AVONTUURLIJK

In het Zwin ontvangen we de kinderen in een echte yoert, een nomadentent uit Mongolië. Daar krijgen ze een spannend verhaal te horen, een avontuur dat zich afspeelt in het steppegebied. Gewapend met kompas, loepotje en een overlevingspakket trekken ze zelf op expeditie door het slikken- en schorregebied. Na het volgen van de nascholing kun je zelfstandig deze tocht begeleiden.

Voor leerkrachten 2de en 3de graad in het Zwin in Knokke-Heist op woensdag 9 april 2008.

Informatie:

Provinciaal Natuurpark Zwin, 050 60 70 86, info@zwin.be, www.west-vlaanderen.be/zwin

KLIEDER, KLEDDER, KLATER...

KLETSNAT VAN WATER

Met heel wat veldwerkmateriaal gaan de leerlingen op zoek naar wat rond, op of in het water leeft. Vorming voor leerkrachten 2de en 3de graad in Provinciedomein De Gavers in Harelbeke op woensdag 16 april 2008.

Informatie: Nele Masschaele, 056 22 21 19, gavers@west-vlaanderen.be, www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

BEESTIG NATUURPAD

Een originele speurtocht voor kleuters en eerste graad in de tuin of in het bos. Op hun niveau ontdekken ze de kenmerken van o.a. de mol, de egel, het konijn en de slak. Voor leerkrachten kleuter en 1ste graad in Bezoekerscentrum Bulskampveld in Beernem op woensdag 23 april 2008 en in Bezoekerscentrum De Palingbeek in Zillebeke op woensdag 30 april. Wie de vorming volgt, kan het pakket zelf begeleiden. Alle materiaal wordt gratis ontleend. Ook mogelijk met gids.

Informatie: 050 55 91 00,

bulskampveld@west-vlaanderen.be,

www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra en

057 23 08 40, bc.palingbeek@west-vlaanderen.be,

www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

OP EEN GROTE PADDENSTOEL

Aan de hand van een prachtig geïllustreerd verhaal krijgen kinderen leerrijke opdrachten over paddenstoelen. Wie de vorming volgt, kan het pakket zelf

begeleiden. Alle materiaal ontleen je gratis. Ook mogelijk met gids. Voor leerkrachten kleuter en 1ste graad in Bezoekerscentrum De Palingbeek in Zillebeke op woensdag 30 april 2008.

Informatie : 057 23 08 40,

bc.palingbeek@west-vlaanderen.be,

www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

LENTEKRIEBELS

De lentefee heeft zich overslapen en roept de hulp in van de kinderen om te onderzoeken of de natuur wel haar lentekleed aangetrokken heeft. We zoeken in het bos naar bloemen en bijtjes, nesten en verliefde paartjes. We bouwen zelf een nest, genieten van de geborgenheid bij elkaar en vliegen uit. Wat is dit een leuk seizoen! Voor eerste graad.

Voor leerkrachten kleuter en 1ste graad in Bezoekerscentrum De Palingbeek in Zillebeke op woensdag 30 april 2008.

Informatie : 057 23 08 40,

bc.palingbeek@west-vlaanderen.be,

www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

AAN ZEE VOELT HET ANDERS

Het nieuwe thema voor de "Week Van de Zee" leidt je langs een volledig overzicht van activiteiten en werkvormen om straks met de klas op een boeiende en vooral ervaringsgerichte manier de zee te verkennen. Workshops, voorstellingen en lezingen geven je informatie uit de eerste hand over meer dan 150 activiteiten en educatieve pakketten.

De zee voelen, kruien, het spoor van een krab volgen, een strandlabo uittesten, met een zeegids op stap gaan, uitvaren met een vissersboot, zeepoëzie maken... Je houdt er zeker een goed gevoel aan over. Een vorming voor alle onderwijstypes van basis- tot hoger onderwijs op woensdag 19 maart 2008 (Duin en Zee, Oostende). Een volledig programma en de inschrijvingsmodaliteiten verschijnen in Klasse van maart 2008. Organisatie: Provinciedienst NME i.s.m. Klasse, Horizon Educatief vzw, het Vlaams Instituut voor de Zee, VBNC De Nachtegaal, het Centrum voor Natuureducatie.

Informatie : www.weekvandezee.be, 050 40 32 82,

geert.verbeure@west-vlaanderen.be

Nascholingen voor leerkrachten secundair onderwijs

ORNITHOLOGEN IN SPE

Leren kijken met de verrekijker en op naam brengen van vogels met een vogelgids. Voor leerkrachten secundair in Provinciaal Natuurpark Zwin Knokke-Heist op woensdag 16 april 2008.

Informatie:
Provinciaal Natuurpark Zwin, 050 60 70 86
info@zwin.be, www.west-vlaanderen.be/zwin

SCHAAP ZOEKT KLEUR

Over verplanten, verven en vilten van wol en de historiek van de Ieperse lakenindustrie' Voor leerkrachten secundair in Bezoekerscentrum Palingbeek in Zillebeke op woensdag 23 april 2008.

Informatie :
057 23 08 40, bc.palingbeek@west-vlaanderen.be,
www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

DE KRUIDENTUIN

Voor leerkrachten 1ste en 2de graad secundair in Bezoekerscentrum Bulskampveld in Beernem op woensdag 30 april 2008.

Informatie:
050 55 91 00, bulskampveld@west-vlaanderen.be,
www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

Daar is de lente, daar is de zon

De seizoenen hebben vanzelfsprekend een invloed op de natuur. Ontdek nu zelf hoe het dieren- en plantenleven reageert op de lente, de dagen die lengen en de warmte van de zon. Snuif de geur van lentebloemen op, ontdek de verborgen kracht in de bloembol, maak een insectenpuzzel, onderzoek zelf met een loeppotje, bekijk de video over het leven van de honingbij, ontdek wat de imker doet met zijn "oogst", volg de ontwikkeling van een vlinder ... Ook de vogels, Pasen, het waterleven, planten en bomen en jonge dieren zijn onderwerpen die aan bod komen in deze boeiende én interactieve tentoonstelling. De tentoonstelling is ontworpen voor lagere schoolkinderen. Als klas kun je een bezoek brengen aan

de gehele tentoonstelling of je kunt kiezen voor één onderdeelje en je daarin verdiepen. Het bezoek is gratis. Voor groepen is reserveren wenselijk. We bieden ook diverse activiteiten aan voor kleuter tot 3de graad. Met de kleuters en de leerlingen van de 1ste graad volgen we Pluim, de eekhoorn die door zijn wintervoorraad zit. De leerlingen van de 2de en 3de graad gaan met de natuurgids op stap en verdiepen zich in de voorjaarsbloeiers, de ontluikende knoppen... De begeleide modules worden heel de lente op vraag aangeboden. De activiteit duurt 1½ uur tot 2 uur, staat open voor een groep tot 25 kinderen en kost 40 euro.

De tentoonstelling loopt van 21 maart tot 21 juni.

Informatie: Bezoekerscentrum Bulskampveld, Beernem, 050 55 91 00, bulskampveld@west-vlaanderen.be, www.west-vlaanderen.be/bezoekerscentra

Waterkronkels

Het educatieve programma 'Waterkronkels' is er tijdens de periode april-juni voor alle lagere scholen van het Regionaal Landschap IJzer & Polder (Alveringem, Diksmuide, Houthulst, Kortemark, Langemark-Poelkapelle, Lo-Reninge en Veurne) en Koekelare. De kinderen maken onder begeleiding van plaatselijke natuurgidsen kennis met allerlei aspecten van water. De waterpakketten zijn aangepast aan elke leeftijdsgroep. Kom mee duiken in de poel en los de verdachte dood van één van de poelbewoners op onder het toezicht van de politiecommissaris tijdens het spel 'moord in de poel'. Andere activiteiten uit het aanbod zijn o.a.: 'Kleinschalige waterzuivering', 'Bezoek aan het waterproductiecentrum', 'Van Zonnewater tot composttoilet', 'Ahoy Kapitein'. Er is ook een aanbod voor kleuters (met Floepje). Scholen van het RLIJ&P krijgen de helft van de kostprijs voor deze activiteiten terugbetaald van hun gemeentebestuur.

Informatie: Sytske Bellengé - Steunpunt NME Regionaal Landschap IJzer & Polder, 051 51 93 64, sytske.bellenge@west-vlaanderen.be

